

Місенг Дар'я. Ціннісні орієнтації сучасного українського юнацтва

Процеси глобалізації, високий темп зміни суспільних норм та стандартів призводять до зміни ціннісних орієнтацій усіх груп населення, і, як результат, модифікації їх життєдіяльності. Українське юнацтво є категорією українців, що переживає процес формування власної ціннісної системи у період трансформації суспільства. У статті подані результати дослідження ціннісних орієнтацій українського юнацтва (13-19 років), проведеного у 2017 році.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, підходи до вивчення ціннісних орієнтацій, інструментальні цінності, термінальні цінності, теорія цінностей Ш.Шварца, теорія цінностей М.Рокіча, ціннісні орієнтації українського юнацтва.

Вступ. Упродовж тривалого часу проблема визначення поняття ціннісних орієнтацій, їх ролі у функціонуванні та місця у структурі особистості, знаходиться у полі наукового інтересу широкого кола дослідників. Зацікавленість у вивченні ціннісних орієнтацій є не випадковою, оскільки ціннісні орієнтації визначають ставлення особистості до оточення, особливості взаємодії з ним, справляють вплив на структуру самосвідомості, особистісні потреби, детермінують та регулюють спрямованість поведінки [3]. Питання утворення та існування системи ціннісних орієнтацій досі не знайшло спільного вирішення серед вітчизняних та іноземних психологів. Відповідно, цей особистісний конструкт по-різному інтерпретується у працях авторів: ціннісні орієнтації як переконання або уявлення, вибудовані в ієрархічну структуру за ступінню їх значущості (М.Рокіч, Ш.Шварц, У.Білські); різновид диспозиційних утворень (А.Г.Здравомислов, В.О.Ядов); потреба та мотив

(А.Маслоу, Ф.Е.Василюк); система установок щодо дійсності (Д.М.Узнадзе, Ш.А.Надірашвілі, О.Г.Асмолов, Г.М.Андреева, Ф.В.Басін); компоненти усвідомленої картини майбутнього (Є.І.Головаха); загальний прийнятий смисл життя (О.М.Леонтьєв, Д.О.Леонтьєв), ін. [4, с. 28].

Протягом останнього десятиліття рядом науковців у галузі соціології, політичної та соціальної психології, загальної та вікової психології було проведено велику кількість досліджень, спрямованих на вивчення ціннісних орієнтацій української молоді (Н.А.Дмитрук, С.В.Драч, Н.М.Єфтені, С.Кіреєв, М.І.Пірен, О.В.Савчук, О.В.Сазонова, С.Святненко, О.В.Ярошенко, ін.).

Однак, враховуючи процеси глобалізації, високий темп зміни суспільних норм та стандартів, що призводять до постійної модифікації життєдіяльності усіх груп населення, ми вважаємо за доцільне здійснення дослідження ціннісних орієнтацій сучасного українського юнацтва як тієї категорії українців, що переживає процес формування власної ціннісної системи у період трансформації суспільства. Відтак, метою статті є представлення результатів дослідження ціннісних орієнтацій сучасного українського юнацтва (13-19 років), проведеного автором протягом 2017 року.

Визначення ціннісних орієнтацій особистості. Здійснивши детальний аналіз напрацювань вищезазначених дослідників, ми дійшли до висновку, що система ціннісних орієнтацій особистості є цілісною системою когнітивних утворень (уявлень, понять, ідей), що є пов'язаними з певними емоційно-вольовими та поведінковими компонентами [1, с. 61; 2]. Вагомий внесок у розробку теорії ціннісних орієнтацій здійснили М.Рокіч та Ш.Шварц, на підході котрих ми спиралися під час проведення дослідження.

Цінності були описані М.Рокічем як особистісні утворення, що мають певний зміст, рівень значущості, виявляють соціальну бажаність та нормативність ставлення особистості і тісно пов'язані з почуттям ідентичності та самооцінкою [5, с. 160]. М.Рокіч поділяв цінності на два типи: цінності-цілі або термінальні цінності, що представ-

ляють собою найбільш бажані особистістю кінцеві цілі існування, кінцевий очікуваний стан; та цінності-засоби або інструментальні цінності, - способи та модус поведінки особистості. Термінальні цінності визначають довготривалі перспективи життя та усталені норми поведінки, що будуються на соціально визнаних еталонах. Інструментальні характеризують засоби реалізації та досягнення термінальних цінностей [5, с. 161].

За Ш.Шварцем, цінності можна схарактеризувати як емоційно забарвлені переконання, що позначають мотиваційні цілі, визначають особливості поведінки, спрямованої на їх досягнення та характер інтерпретації дійсності. Єдине, на думку психолога, що відрізняє одну цінність від іншої, є її мотиваційне підґрунтя. Ш.Шварц визначає десять типів цінностей відповідно до характеру мотивацій, на яких ці цінності базуються: «Конформність», «Традиція», «Добро», «Універсалізм», «Самостійність», «Стимуляція», «Гедонізм», «Влада», «Досягнення», «Безпека».

Процедура проведення та результати дослідження. У дослідженні взяли участь 170 респондентів віком від 13 до 19 років, з яких 48 хлопців і 122 дівчини. Вибірку склали учні двох загальноосвітніх шкіл м.Києва, студенти I курсу Київського національного лінгвістичного університету та студенти II курсу Херсонського базового медичного коледжу. З метою забезпечення ретельності вивчення ціннісних орієнтацій даної категорії респондентів, у процесі дослідження було використано ціннісний опитувальник Ш.Шварца (особистісний профіль) та методику вивчення ціннісних орієнтацій М.Рокіча. Процедура дослідження була організована у два етапи відповідно до кількості методик. Перший етап передбачав роботу з ціннісним опитувальником Ш.Шварца. Результати діагностики за опитувальником Ш.Шварца представлені у Таблиці 1.

За результатами вимірювання можемо зробити висновок, що ведучими цінностями українського юнацтва віком від 13 до 19 років за опитувальником Ш.Шварца є три цінності: «Гедонізм» (3.635), «Самостійність» (3.723) та «Стимуляція» (4.296). При чому, дана тенденція характерна як для дівчат, так і для хлопців. Усі три цінності скла-

дають вимір «Відкритість до нового», якому, за Ш.Шварцом, завжди протистоїть вимір «Збереження себе» (цінності Безпеки, Конформності, Традиції) [6].

Таблиця 1
Результати вимірювання ціннісних орієнтацій молоді за методикою Ш.Шварца

Цінність	Ранг		
	Загальне	Хлопці	Дівчата
Гедонізм	3.635	4.440	3.346
Самостійність	3.723	3.440	3.825
Стимуляція	4.296	4.464	4.235
Доброта	4.469	5.869	4.419
Досягнення	4.874	4.786	4.906
Універсалізм	5.437	5.869	5.282
Влада	6.563	6.393	6.624
Безпека	6.761	5.929	7.060
Конформність	7.072	6.893	7.137
Традиція	7.896	7.571	8.013

Результати нашого дослідження відповідають вищезначеному положенню, що свідчить про істинність і статистичну достовірність отриманих результатів: найменш пріоритетними як для хлопців, так і для дівчат є цінності «Безпеки» (6.761), «Конформності» (7.072), «Традиції» (7.896). Цікаво, що цінність «Самостійності» для хлопців є більш значущою, ніж для дівчат, у той час, як цінності «Гедонізму» та «Стимуляції» є більш пріоритетними серед жіночої половини опитуваних. У той самий час, хлопці демонструють більшу пріоритетність цінностей спектру «Збереження», ніж дівчата.

Другий етап діагностики цінностей передбачав застосування методики вивчення ціннісних орієнтацій М.Рокіча. За шкалою термінальних цінностей були отримані наступні результати (Таблиця 2). Пріоритетними термінальними цінностями поміж усієї вибірки є цінності «Здоров'я» (4) та «Любові» (6.8), а найменш значущими – «Щастя інших» (12.7) та «Краса природи і мистецтва»

(13.5). Тендіція зберігається як для хлопців, так і для дівчат, проте, можемо бачити деякі відмінності у вираженості показників. Дівчата надають більшої переваги цінностям «Здоров'я» та «Любові», і меншої ваги – «Щастю інших», ніж хлопці. Цей факт підтверджується статистичним зв'язком із результатами, отриманими за методикою Ш.Шварца серед дівчат, де цінність «Любові» у М.Рокіча відповідає цінності «Добро» (0,194 $p > 0,037$), а «Щастя інших» негативно коррелює із цінністю власного добробуту та насолодою життям – «Гедонізмом» (-0,214 $p > 0,023$). За цінністю «Краса природи» опитувані обох статей не мають суттєвих розбіжностей.

Ведучими інструментальними цінностями для усієї вибірки є «Вихованість», «Незалежність», «Життєрадісність». Найменш значущі цінності представлені «Непримиримістю до недоліків» та «Високими запитами». Як бачимо з Таблиці 3, результати вимірювання інструментальних цінностей характеризуються розбіжністю за статтями.

Таблиця 2
Результати вимірювання ціннісних орієнтацій респондентів 13-19 років за методикою М.Рокіча (Термінальні цінності)

	Цінність	Загальне	Хлопці	Дівчата
Найвищі показники	Здоров'я	4	4.6	3.8
	Любов	6.8	7.9	6.4
Найнижчі показники	Щастя інших	12.7	11.3	13.1
	Краса природи	13.5	13.4	13.5

Наприклад, «Вихованість» та «Життєрадісність» є більш значущими для дівчат, а цінність «Незалежності» - для хлопців. Не можна не зазначити, що цінність «Життєрадісність» також співвідноситься із цінністю «Гедонізму» за Ш.Шварцем, що і пояснює високі позиції у системі пріоритетів респондентів. Причому, результати обох опитувальників демонструють вищу значущість цієї цінності для дівчат. Хлопці мають однаково вищий показник за

шкалами «Самостійність» та «Незалежність» у обох опитувальниках. Визначним є те, що найбільш значущою інструментальною цінністю для респондентів обох статей є «Вихованість», і для дівчат вона є дещо вищою, ніж поміж хлопців. На нашу думку, якраз саме ця цінність може бути засвоєною респондентами у ході виховного процесу. Найнижчими для обох категорій респондентів є цінності «Високі запити» та «Непримиримість до недоліків», що свідчить про низьку амбітність респондентів на даному життєвому етапі та високу толерантність та сприйнятливність до недосконалостей інших. Проте, хлопці є більш амбітно налаштовані, ніж дівчата, та демонструють меншу ступінь толерантності до недоліків оточуючих/оточення.

Таблиця 3

Результати вимірювання ціннісних орієнтацій респондентів 13-19 років за методикою М.Рокіча (Інструментальні цінності)

	Цінність	Загальне	Хлопці	Дівчата
Навищі показники	Вихованість	6.3	6.5	6.2
	Незалежність	7.0	6.6	7.2
	Життєрадісність	7.1	7.2	7.0
Найнижчі показники	Високі запити	12.7	11.9	12.9
	Непримиримість до недоліків	14.7	13.6	15.1

Висновки. З огляду на результати дослідження, можемо стверджувати, що ведучими цінностями українського юнацтва 13-19 років є цінності виміру «Відкритість до змін», що передбачають прагнення до незалежності, самостійності мислення і вибору способів дії, творчій та дослідницькій активності («Самостійність»), потребі у розмаїтті, глибоких переживаннях, захоплюючого та різноманітного життя («Стимуляція»), прагненні до насолоди життям («Гедонізм»). Вагомими є цінності індивідуального локусу («Здоров'я», «Любов»), у той час як цінності соціального локусу («Щастя інших», «Краса при-

роди і мистецтва») не є актуальними. Згідно з результатами дослідження, юнаки та дівчата можуть обирати дещо різні стратегії для досягнення термінальної ціннісної мети, проте, ці розбіжності не є суттєвими та знаходяться у полі трьох ведучих цінностей («Вихованість», «Незалежність», «Життєрадісність»). Відтак, хлопці можуть демонструвати більший рівень самостійності та домагань, ніж дівчата, будучи більше налаштованими на поборювання недоліків у собі та інших. Дівчата, у свою чергу, характеризуються більшим спрямуванням на терпимість, життєрадісність та вихованість у поведінкових проявах.

З урахуванням того, підлітковий та юнацький вік є періодом становлення ціннісної системи особистості, можемо стверджувати, що отримані дані, можуть зображувати лише один із етапів цього процесу. Окрім цього, не можна виключати вплив багатьох зовнішніх факторів, таких як, більшою мірою, вікові та гендерні особливості, цінності малих та референтних груп, до яких належить індивід, трансформаційні процеси в суспільстві та культурі.

Список джерела:

1. Галецька І. Індивідуальні цінності в дискурсі психологічних теорій / І. Галецька, І. Семків. // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2006. – С. 192–203.
2. Леонтьев Д. А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности личности / Д. А. Леонтьев. // Вестник Московского университета. Серия 14: Психология. – 1996. – С. 35–44.
3. Раитина М.С. Читинский государственный университет. Ценности и ценностные ориентации, их формирование и роль в развитии личности. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://econf.rae.ru/pdf/2010/04/f718499c1c.pdf>.
4. Серый А. В. Ценностно-смысловая сфера личности / А. В. Серый, М. С. Яницкий. – Кемерово: Кемеровский государственный университет, 1992. – 92 с. – (Учебное пособие).
5. Rokeach M. Beliefs, Values, Attitudes. A theory of Organization and Change / Rokeach., 1968. – 214 с. – (The Jossey-Bass behavioral science series). Rokeach M. Beliefs, Values, Attitudes. A theory of Organization and Change / Rokeach., 1968. – 214 с. – (The Jossey-Bass behavioral science series).
6. Schwartz S. Basic human values: Theory, measurement, and

applications / S. Schwartz. // Revue Francaise de Sociologie. – 2006. – №47. – С. 929–968.

Ценностные ориентации современного украинского юношества. Процессы глобализации, высокий темп изменения социальных норм и стандартов приводят к изменению ценностных ориентаций всех групп населения, и, как результат, модификации их жизнедеятельности. Украинское юношество является той категорией украинцев, которая переживает процесс формирования собственной ценностной системы в период трансформации общества. В статье поданы результаты исследования ценностных ориентаций украинского юношества (13-19 лет), проведенного в 2017 году.

Ключевые слова: ценностные ориентации, подходы к изучению ценностных ориентаций, инструментальные ценности, терминальные ценности, теория ценностей Ш.Шварца, теория ценностей М.Рокича, ценностные ориентации украинского юношества.

Value orientations of contemporary Ukrainian youth. Processes of globalization and quick changes of social norms and standards that lead to a constant modification of value orientations of all groups of the population, and, consequently to modification of their lives. Ukrainian youth is the generation whose value system is being formed within the period of society transition. The article represents the results of the survey of value orientation of Ukrainian youth (13-19 years) conducted in 2017.

Key words: value orientations, approaches to value orientations study, instrumental values, terminal values, theory of values by Sh.Schwartz, theory of values by M.Rokeach, value orientations of modern Ukrainian youth.

© Місенг Дар'я. Стаття надійшла 11 лютого 2018 р.